

Η Νοέλ Μπάξερ και η λογοτεχνία της «ανεργίας»...

ΚΕΙΜΕΝΟ/ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΣΠΑΝΤΙΔΑΚΗ

...Η δραματικότερη στιγμή στο τηλεθεατικό μας μεροκάματο είναι όταν βρεθούμε σε συζήτηση που μιλάνε για την ανεργία. Αργά ή γρήγορα θα προσγειωθούμε σε τηλεοπτικό «τοκ-σόου» που αναφέρεται σε μας, τον ανώνυμο άνεργο. Θα πέσουμε πάνω σε μια ομάδα εργαζομένων που έχουν προσκληθεί στην τηλεόραση να μιλήσουν για την ανεργία που αγνοούν. Θα συζητήανε στην τηλεόραση «το θέμα μας»...

Έχετε ξεκινήσει μια «εκστρατεία» για την ανεργία. Κείμενά σας, άλλα καυστικά, άλλα συγκινητικά, δημοσιεύονται κι αγγίζουν μεγάλο ποσοστό των αναγνωστών δεδομένου ότι είναι κοντά ή μέσα στην κατάσταση αυτή. Πώς σας γεννήθηκε η ιδέα για τα κείμενα αυτά; Ξεκινάμε την κουβέντα μας από το κυρίως θέμα, την ανεργία, και πολύ καλά κάνουμε! Χαίρομαι που δεν χρειάζεται να ζεστάνουμε την ατμόσφαιρα μιλώντας για τον καιρό! Τα κείμενα αυτά για την ανεργία που γνωρίζετε καθώς και τα επόμενα που θα ακολουθήσουν, είναι εικόνες, γεύσεις, μυρωδιές, αφή, όλες οι αισθήσεις τέλος πάντων, που μάζεψα περνώντας η ίδια μέσα από την ανεργία. Από την πύρινη λαίλαπα, περί αυτού πρόκειται. Δεν μελέτησα το φαινόμενο σε βιβλία κοινωνιολογίας, το σπούδασα στο σπίτι μου. Είχα, λοιπόν, το υλικό κι είχα επίσης και τον χρόνο ώστε να γίνει η ζύμωση. Αυτό το εύγευστο και θρεπτικό που προέκυψε από την ζύμωση, έσπρωχνε κάπου να βγει. Βγήκε στο «Τη νύχτα που γύρισε ο χρόνος», το δεύτερο μυθιστόρημά μου, και στην συλλογή αυτή με τις επιφυλλίδες για την ανεργία. Η αφορμή ήταν πλουσιοπάροχη: ό,τι άκουγα ή διάβαζα σχετικό με την ανεργία, δεν αφορούσε τον άνεργο! Είδα να αντιμετωπίζεται ο άνεργος άνθρωπος σαν κωδικός στον ΟΑΕΔ, σαν ποσοστό σε στατιστικές, σαν μονάδα, ...ό,τι θέλετε εκτός από αυτό που είναι: ένας άνθρωπος χωρίς δουλειά. Που σημαίνει, ένας εργαζόμενος που του έχει στερηθεί το δικαίωμα, και η χαρά, της εργασίας, ένας οικογενειάρχης που τα φέρνει δύσκολα βόλτα, ένας νέος άνθρωπος που ξεκινάει την ζωή του καθυστερημένα και συχνά δυστυχώς με τα φτερά πεσμένα, ένας πατέρας που περνάει το παιδί του βιαστικά έξω από τις βιτρίνες των παιχνιδάδικων. Όπως βλέπετε, τα κείμενα της ανεργίας προσκαλέστηκαν από μόνα τους. Χτύπησαν την πόρτα και ήρθαν. Εγώ απλώς τους άνοιξα την πόρτα, τόσο αβίαστα δημιουργήθηκαν. Η ανεργία είναι μια πραγματικότητα που δεν μπορείς να την παρακάμψεις. Ούτε να κάνεις πως δεν υπάρχει και να σφυρίζεις κλέφτικα. Δεν μπορώ να λύσω το πρόβλημα, μπορώ να θυμίσω ότι η καρδιά του προβλήματος είναι ανθρώπινη. Λίγο-πολύ αυτό ζητείται να κάνουν τα κείμενά μου. Επέλεξα σκόπιμα την λογοτεχνική γραφή η οποία σε κάποια κείμενα είναι πιο έντονη ενώ σε άλλα λιγότερο, σωστά σταθήκατε στην ποικιλία του ύφους, γιατί πιστεύω ότι η λογοτεχνική γλώσσα πονάει λιγότερο. Βέβαια, αυτή είναι η γλώσσα μου. Έτσι σκέφτομαι, έτσι γράφω, έτσι μιλώ (πια). Ειλικρινά όμως δεν ξέρω πώς χωρίς το φτερό της λογοτεχνίας θα μπορούσα να προσέδω την τρυφερότητα που ελλείπε. Πίστεψα ότι το ενδιαφέρον αυτών των κειμένων θα ήταν όχι μόνο το τι λένε αλλά και πώς το λένε και χαίρομαι που δεν βγήκα λάθος. Ένα τελευταίο πράγμα, θα ήθελα να διευκρινίσω ότι δεν πρόκειται για «εκστρατεία», αυτό είναι πολύ μεγάλο και πομπώδες. Ένας κούκος, τι άνοιξη να φέρει. Ούτε κίνηση είναι, ούτε ενέργεια είναι, ούτε το ξενόφερτο project είναι, ...τίποτα δεν είναι ίσως, πέρα από μια χειρονομία φίλου. Το σκόρπισμα των κειμένων στο Διαδίκτυο, η χέρι με χέρι διανομή τους ελεύθερα και αυθόρμητα από άγνωστους σε μένα ανθρώπους που παίρνουν την πρωτοβουλία αυτή επειδή το θέλουν, δεν τους το ζητάει κανείς, είναι μια εκδήλωση γενικής φιλικότητας.

Η ίδια υπήρξατε σημαντικό στέλεχος διοίκησης και πήρατε την απόφαση να αφήσετε αυτού του είδους τη ζωή πίσω προκειμένου να αφοσιωθείτε σ' αυτά που αγαπάτε: την οικογένεια και το γράψιμο. Πόσο εύκολη ή δύσκολη ήταν αυτή η απόφαση. Και πόσο εύκολα ή δύσκολα θα την παίρνατε σήμερα;

Η Διαφήμιση και το Marketing είναι απαιτητικά επαγγέλματα. Δίνεις κομμάτια από τον εαυτό σου, όχι μόνο ένα σκέτο 8ωρο. Έβλεπα στη δουλειά τους μεγαλύτερους από μένα σε ηλικία και ήξερα πως η μελλοντική εικόνα που είχα για τον εαυτό μου δεν ταίριαζε. Από την άλλη, υπήρχαν κομμάτια από τον εαυτό μου που ήταν, είναι και θα είναι δικά μου και μόνο δικά μου. Παράδειγμα, μια που το θέσατε, το γράψιμο και η μητρότητα ως δικαίωμά μου. Όπως καταλαβαίνετε, η απόφαση ήταν μεγάλη γιατί ανέτρεψε τα πάντα, γύρισε τούμπα τη ζωή μου, αλλά δεν μπορούσα να κάνω αλλιώς...άρα δεν ήταν μεγάλη απόφαση. Αυτό ασφαλώς το λέω τώρα. Εκείνη την περίοδο το προσωπικό κόστος ήταν τεράστιο.

Η δική μου Απόδραση πέτυχε και δεν θα είχα κανέναν ενδοιασμό να ξαναποδράσω στο μέλλον αν χρειαστεί. Όμως να κρατάμε στο μυαλό μας ότι όλες οι απόπειρες δεν είναι επιτυχείς, δεν σημαίνει ότι κάθε φορά θα μας βγαίνει σε καλό. Το ότι κάποιος κάπου κάποτε μια φορά το πέτυχε δείχνει πάντως ότι αξίζει κανείς να το προσπαθήσει!

Έχετε χάσει την πίστη σας στην Ελλάδα; Θα σπρώχνατε τους νέους να συνεχίσουν το μέλλον τους εδώ ή πιστεύετε ότι στο εξωτερικό θα συναντήσουν περισσότερες ευκαιρίες;

Επιτέλους, με ρωτάνε κι εμένα για την πίστη μου στην Ελλάδα! Ειδικά στη αρχή, όταν πρωτοκυκλοφόρησε το «Από δρυ παλιά κι από πέτρα» τούς μπέρδευε το ξενικό μου όνομα, δικαίως βέβαια οι άνθρωποι, και το ερώτημα ήταν εάν και κατά πόσο είμαι Ελληνίδα! Σας ευχαριστώ πολύ που με ρωτήσατε και θα σας απαντήσω με ειλικρίνεια και θέρμη ως Ελληνίδα στο ποσοστό ελληνικότητας που δικαιούμαι, ότι την πίστη μου δεν την έχω χάσει ούτε πρόκειται να την χάσω. Προέρχομαι, ξέρετε, από έναν φανατικό Φιλέλληνα και μια φανατική Ελληνίδα και τα ζητήματα της πίστης τα παίζω στα δάχτυλα. Μια ζωή, ...ας πούμε μισή γιατί δεν είμαι πια και τόσο μεγάλη, μου ζητείται να αναλύσω τα ποσοστά μου: πόσο τοις εκατό Βρετανίδα, πόσο τοις εκατό Ελληνίδα. Αντιμετωπίζω το παράδοξο στην Αγγλία να θεωρούμαι Ελληνίδα και στην Ελλάδα Αγγλίδα, άρα οι πάντες μου λένε από μικρή πως δεν ανήκω πουθενά, μια αλήθεια που ισχύει για όποιον σαν τον Κολοσσό της Ρόδου έχει το ένα πόδι εδώ και το άλλο εκεί. Κι αυτό αφορά και τα παιδιά των οικονομικών μεταναστών που γεννιούνται σήμερα στην Ελλάδα, για να το πιάσουμε λιγάκι κι αυτό. Άνθρωποι σαν εμένα πιστεύουν με θέρμη. Έχουν ανάγκη να πιστεύουν με θέρμη! Σχετικά με το άλλο θέμα, το μέλλον αν προμηνύεται καλύτερο εδώ ή έξω, να σας θυμίσω ότι παραδοσιακά ο Έλληνας αναζητούσε την τύχη του εκτός Ελλάδας. Ας μην πιάσουμε ούτε Τρωικό Πόλεμο ούτε Τουρκοκρατία και Διαφωτισμό ούτε όλα τ' άλλα γιατί θα ξημερωθούμε. Να πάμε στο μόλις «χθες». Όταν ο πατέρας μου υπηρετούσε ως υποπρόξενος στην Καβάλα, θυμάμαι πόσοι νέοι ερχόντουσαν για πληροφορίες, για να σπουδάσουν έξω. Δεν πηγαίναν όλοι για πυρηνικοί επιστήμονες... Αναφέρατε σε ευκαιρίες αλλά αυτό είναι πολύ γενικό. Μέσα στις ευκαιρίες συχνά χώνεται η εύκολη λύση, μια αδυναμία, αναβλητικότητα ενδεχομένως, ο κακός επαγγελματικός προσανατολισμός που είναι γεγονός, ακόμη χώνεται το όνειρο κάποιων γονιών να γίνει το παιδί τους σώνει και καλά επιστήμονας. Είναι τόσο σύνθετο το θέμα! Πιστεύω στις ευκαιρίες, δεν πιστεύω στην γεωγραφική απομόνωσή τους. Είτε εντός είτε εκτός. Οι ευκαιρίες πολύ συχνά, να μην το ξεχνάμε αυτό, προέρχονται από εμάς. Στην περίπτωση αυτή ισχύει το «εντός». Πιο πολύ και από τις ευκαιρίες, προσωπικά πιστεύω στο «εντός».

Όταν εκδόθηκε «Η Νύχτα που γύρισε ο Χρόνος», και πολύ περισσότερο όταν γραφόταν, αυτές οι κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις δεν είχαν πάρει τη σημερινή διάσταση. Τώρα, θα γράφατε κάποιο μυθιστόρημα που θα είχε σαν φόντο την σημερινή κατάσταση στην Ελλάδα;

Υποβόσκανε. Υπήρχαν αλλά δεν φαινότουσαν καραμπάμ όπως τώρα. Η «Νύχτα» λόγω του θέματος της ανεργίας που έπιασε, κατά μία έννοια ήταν πρωτοποριακό βιβλίο όταν κυκλοφόρησε πριν ένα χρόνο. Σε λίγο θα γίνει ιστορικό μυθιστόρημα.. Είναι και τώρα ιστορικό λόγω του Ποντιακού Εκτοπισμού, σε λίγο θα γίνει ιστορικό και λόγω της ανεργίας! Τώρα-τώρα-τώρα δεν θα έγραφα ένα νέο μυθιστόρημα με συγγενές θέμα.. Στο νέο που ετοιμάζω, την σημερινή κατάσταση την πιάνω όχι ως γεγονότα, δεν αναφέρομαι δηλαδή στα ένα-δυο-τρία συμπτώματα της εποχής μας, αλλά σαν αύρα, σαν αίσθηση. Καταπιάνομαι με την επίγευση της εποχής μας, αυτή η πικράδα που σου μένει στο στόμα όταν καταπίνεις την σύγχρονη πραγματικότητα.

Η πένα ενός συγγραφέα μπορεί κι έχει ισχύ. Έχετε σκεφτεί να τη χρησιμοποιήσετε, όπως κάνατε με το θέμα της ανεργίας, και για άλλα κοινωνικά φαινόμενα;

Αυτό που έκανα για την ανεργία ήταν μια κι έξω. Είναι ένα έργο αυτόνομο. Με αρχή και τέλος. Δεν σκέφτομαι ούτε νιώθω την «αντανάκλαστική κίνηση» αυτή την στιγμή να καταπιαστώ με κάποιο άλλο κοινωνικό φαινόμενο. Εξάλλου το -πώς το είπαμε;- η φιλική χειρονομία με την ανεργία δεν έχει τελειώσει, βρίσκεται σε εξέλιξη. Δεν αποκλείω όμως να κάνω στο μέλλον κάτι παρόμοιο ιδιόρρυθμο. Με την έννοια του εκτός πεπτατημένης. Δουλεύω πολύ συστηματικά, ξέρετε, πολύ οργανωμένα, το να ξεφεύγω με κάτι διαφορετικό μου δίνει μια ελευθερία που την θέλω.

Με «Τη Νύχτα που γύρισε ο χρόνος» μας αποδειξάτε ότι η σκέψη σας είναι πολύ μπροστά. Επιπλέον ασχολείστε τόσο ενεργά με επίκαιρες επιφυλλίδες πάνω στο θέμα της ανεργίας, ενώ τα δυο πρόσφατα βιβλία σας χαρακτηρίζονται «ιστορικά» μυθιστορήματα. Με εντυπωσιάζει η άνεση που κινείστε από το χθες στο σήμερα. Δεν πρέπει. Το σήμερα πατάει στο χθες. Δεν αντιμετωπίζω το παρόν ξεκομμένο από το παρελθόν του. Λογικά έτσι κι αλλιώς το παρόν πρέπει κάπου να πατάει, αλλιώς είναι μετέωρο. Θα μπορούσα να μην καταγράψω το παρελθόν των ηρώων του βιβλίου, να το αφήσω να νοείται, κι ίσως το κάνω στο μέλλον, ποτέ μην πεις ποτέ. Για την ώρα μ' αρέσει να παίζω με την αλυσίδα δράση-αντίδραση-δράση-αντίδραση και να βλέπω τους χαρακτήρες της ιστορίας μου να κινούνται πάνω σε αυτή την αλυσίδα και να εξελίσσονται.

Δεν με φοβίζει το παρελθόν σε μια μυθιστορία ούτε το βαριέμαι. Αντίθετα με γοητεύει. Πάρετε παράδειγμα τον Ποντιακό Εκτοπισμό στη «Νύχτα». Δεν είμαι ποντιακής καταγωγής, δεν έγραφα την ιστορία της γιαγιάς μου. Έριξα πολλή μελέτη για τον Πόντο. Η γνώση δεν είναι δύσκολο να κατακτηθεί, το πανδύσκολο είναι να πιάσεις την αύρα μιας εποχής που έχει περάσει. Για να οσμίζεσαι στον αέρα την εποχή, κάπως πρέπει κάποια στιγμή να γίνει χειροπιαστή για να την πιάσεις...Είναι δύσκολο να το εκφράσω με λόγια, έχει ανακαλυφθεί ο αόριστος όρος «αίσθηση» για αυτές τις περιπτώσεις.. Στον Πόντο, συγκεκριμένα, βρήκα μια «περιοχή γνώσης» που πρώτα απ' όλα με ενδιέφερε εμένα. Δεν μπορούσα να καταλάβω το λόγο και δεν μπορώ να τον καταλάβω ακόμη, γιατί ενώ υπάρχουν τόσα σύγχρονα μυθιστορήματα για την χαμένη πατρίδα της Ιωνίας, δεν συμβαίνει το ίδιο με τον Πόντο. Το πήρα πατριωτικά να αφηγηθώ την ιστορία τους, ένα μικρούλι μέρος ασφαλώς. ...Πριν χαρείτε το βιβλίο ως αναγνώστες, να ξέρετε ότι προηγήθηκα, το χάρηκα εγώ πριν ως συγγραφέας.

Με αφορμή την 4η έκθεση Παιδικού κι Εφηβικού βιβλίου τον προηγούμενο μήνα, πόσο θεωρείτε ότι το παιδικό βιβλίο είναι ικανό να συμβάλλει διαμορφωτικά; Ευτυχώς και δυστυχώς είναι ικανότατο. Ευτυχώς για τους προφανείς λόγους που ίσχυαν και στην εποχή που ήμασταν εμείς παιδιά. Συν τον εξαιρετικής σπουδαιότητας πρόσθετο λόγο ότι, στην εποχή των ηλεκτρονικών παιχνιδιών, κρατάνε μελλοντικούς ενήλικες αναγνώστες στο βιβλίο, τους εξοικειώνουν με την λειτουργία της ανάγνωσης και τους μαθαίνουν να αναζητούν την ικανοποίηση που παίρνει ο αναγνώστης κάθε ηλικίας, από 8 έως 88 ετών όπως γράφανε τα κόμικς, διαβάζοντας ένα βιβλίο που του αρέσει.

Όλα τα «δυστυχώς» που μου έρχονται στο μυαλό είναι μαμαδίστικα λόγια. Ότι υπάρχουν παιδικά-εφηβικά «τσιμπημένα» στη βία, επίσης βιβλία που κάνουν τα κοριτσάκια μικρές Λολίτες χτίζοντας γυναικεία στερεότυπα που δεν είναι του γούστου μου, τέτοια. Μην μου δίνετε σημασία.

Σήμερα, αλλάζει η μορφή του βιβλίου και η μορφή της διήγησης. Είναι κάτι που σας αγχώνει; Είναι κάτι που το δέχεστε και πιστεύετε ότι το βιβλίο με τη μορφή που το ξέρουμε όλοι δε θα εκλείψει;

Να ξεκινήσω με την μορφή του βιβλίου και να σας πω γιατί δεν με αγχώνει: Εμένα η δουλειά μου θεωρώ ότι είναι το στήσιμο της μυθοπλασίας, το «κουκλόσπιτό» μου όπως το λέω, και το γράψιμο, δηλαδή το πέρασμα με εργαλείο την γραφή αυτού που έχω στο μυαλό μου σε σας. Από μένα ...προς τα έξω. Τι μορφή θα έχει το βιβλίο, αν ο αναγνώστης κρατάει χάρτινο ή ηλεκτρονικό, δεν με απασχολεί. Είναι δικό του θέμα, θεωρώ. Τι τον διευκολύνει. Δεν επηρεάζει το δικό μου έργο. Που είναι στάδια πριν. Η συζήτηση για το μέλλον του βιβλίου, ποια μορφή θα επικρατήσει και σε τι βαθμό, μου θυμίζει την ...περί πατρίδας μου, τι ποσοστό Ελληνίδα, τι ποσοστό Αγγλίδα. Εάν πρόκειται το βιβλίο με τη μορφή που το ξέρουμε να εκλείψει, θα είναι επειδή θα έχει αντικατασταθεί από κάτι άλλο ευκολότερο, ελκυστικότερο, οικονομικότερο. Οπότε γιατί να ανησυχώ;

Το θέμα της μορφής της διήγησης είναι πιο πολύπλοκο. Πάλι έχω καταφέρει να μην με απασχολεί. Συνειδητά έχω κλείσει την πόρτα γιατί στις συζητήσεις αυτές δεν έχω βρει ενδιαφέρον. Εάν κάτι είναι να εξελιχθεί ως ύφος, δεν θα βγει ως απόρροια συλλογικής συζήτησης μεταξύ καφέ και τσιγάρου αλλά επειδή ένα φωτεινό μυαλό, άντε δύο και τρεις αν προκύψει «σχολή», οδηγήσει την δουλειά του στο φως που έχει στο μυαλό του. Δεν πιστεύω ότι η λογοτεχνία προχωράει με σχέδια επί χάρτου αλλά με έργα επί χάρτου. Το έργο το κάνουμε ο καθένας μόνος του, δεν γράφουμε παρέα. Ο καθένας συνειρσκειται με τον εαυτό του. Συχνά χάνουμε πολύτιμο χρόνο οι συγγραφείς με συζητήσεις περί όχθης. Η όχθη η σοβαρή - η όχθη η μη σοβαρή. Επίσης και για το χρώμα. Λίγο ροζ, πολύ ροζ. Τα έχω απλοποιήσει τα πράγματα. Δουλεύω στο τραπέζι της κουζίνας μου με το λάπτοπ μου. Γύρω μου έχω τα μικροαντικείμενα που με κάνουν χαρούμενη, στα πόδια μου τον σκύλο μου και ένα φαγητό ίσως στον φούρνο. Κλείνω πόρτες, παράθυρα, τηλέφωνα και είμαι μόνη μου με τους ήρωες του βιβλίου μου. Αυτοί κι εγώ, εγώ κι αυτοί. Δεν ακούγεται καλά;

Έχετε κάτι καινούριο που δουλεύετε αυτόν τον καιρό;
Ναι!

Θα θέλατε να κλείσετε με μία ενθαρρυντική, ίσως, φράση αυτή τη συνέντευξη για όλους όσοι παρακολουθούν τα κείμενά σας και παίρνουν δυνάμεις απ' αυτά;
Θα προτιμούσα να κλείσω ευχαριστώντας τους. Στα κείμενά μου για την ανεργία θα έχουν βρει πολλές

ενθαρρυντικές φράσεις και πρώτα και κύρια ότι δεν είναι μόνοι τους σε αυτόν τον κόσμο. Οπότε δεν χρειάζονται κι άλλη. Μένει, εδώ, να τους πω ευχαριστώ.

Ευχαριστώ πολύ και εσάς...

Σ.σ. Η Νοέλ Μπάξερ γεννήθηκε στην Αθήνα από Βρετανό πατέρα και Ελληνίδα μητέρα. Τα παιδικά της χρόνια τα έζησε στην Καβάλα. Σπούδασε στην Ελλάδα (Ελληνική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων) και στην Αγγλία (μεταπτυχιακές σπουδές στην Αρχαιολογία). Εργάστηκε στη διαφήμιση και, μετά, ως υπεύθυνη επικοινωνίας και δημοσίων σχέσεων σε ελληνικές επιχειρήσεις. Αρθρογραφεί σε περιοδικά και εφημερίδες. Για χόμπι γράφει παιδικές ιστορίες για την κόρη της. Έχει εκδώσει μία συλλογή διηγημάτων με τίτλο «Μια φορά κι έναν καιρό σήμερα». Από τις Εκδόσεις Ψυχογιός κυκλοφορούν τα βιβλία της «από δρύ παλιά κι από πέτρα» και «τη νύχτα που γύρισε ο χρόνος».